

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้
วิชาเคมี 3 รหัสวิชา ว32223 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

ชุดที่ 1 ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

นางสาวอโนทัย ดาทอง
ตำแหน่งครู วิทยฐานะ ชำนาญการ

โรงเรียนมหิธรวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 33
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีนี้ จัดทำเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สาระที่ 3 สารและสมบัติของสาร เป็นชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และตามแนวคิดจากนโยบายการจัดการศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นวัตกรรมทางการศึกษาและการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับชุดกิจกรรมการเรียนรู้ และข้าพเจ้าได้พยายามศึกษาค้นคว้าเอกสารและตำราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความชัดเจนถูกต้องตามหลักวิชา ดังนั้น ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาเคมี 3 (ว32223) เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ที่จัดทำขึ้นทั้งหมดจำนวน 7 ชุด ดังนี้

ชุดที่ 1 ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

ชุดที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดปฏิกิริยาเคมี

ชุดที่ 3 พลังงานกับการดำเนินไปของปฏิกิริยาเคมี

ชุดที่ 4 ความเข้มข้นของสารกับอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

ชุดที่ 5 พื้นที่ผิวของสารกับอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

ชุดที่ 6 อุณหภูมิกับอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

ชุดที่ 7 ตัวเร่งปฏิกิริยาและตัวหน่วงปฏิกิริยาเคมี

แต่ละชุดกิจกรรมเน้นการจัดการเรียนรู้ ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เป็นไปตามขั้นตอนอย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพมาตรฐานการเรียนรู้และพัฒนาสมรรถนะสำคัญให้เกิดขึ้นกับนักเรียนทั้งด้านความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี ตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ชุดที่ 1 ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ประกอบด้วย มาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระสำคัญ คำชี้แจงในการใช้ชุดกิจกรรม ใบกิจกรรมการเรียนรู้ แบบฝึกหัด แบบทดสอบ สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนสามารถนำไปศึกษาด้วยตนเอง ทบทวนเนื้อหาหรือสามารถนำไปศึกษาเพิ่มเติม ในกรณีที่นักเรียนนั้นเรียนไม่ทันเพื่อนได้ หรือสามารถนำไปใช้ในการเรียนซ่อมเสริมในกรณีที่เรียนแล้วสอบไม่ผ่าน นักเรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์ รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล รู้จักการสังเกต กล้าแสดงออกในสิ่งที่เหมาะสม มีคุณธรรม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้นี้ คงจะเกิดประโยชน์ต่อนักเรียน ครูผู้สอน และผู้สนใจ ตลอดจนสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้ดีขึ้น สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงและเป็นตัวอย่างแก่ผู้ที่สนใจต่อไป

อโณทัย ดาทอง

สารบัญ

หัวข้อเรื่อง

หน้า

คำนำ.....	ก
สารบัญ.....	ข
ขั้นตอนการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้.....	ค
ชุดที่ 1 ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี.....	1
วัตถุประสงค์ของชุดกิจกรรมการเรียนรู้.....	1
คำชี้แจงการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้.....	1
บทบาทของนักเรียน.....	2
สาระสำคัญ.....	3
มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด.....	3
การวัดผลประเมินผล.....	6
แบบทดสอบก่อนเรียน.....	7
กระดาษคำตอบแบบทดสอบก่อนเรียน.....	11
ใบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1.....	12
การทดลองที่ 1.....	13
แนวคำตอบการทดลองที่ 1.....	18
ใบความรู้ที่ 1.....	21
แบบฝึกหัด.....	29
เฉลยแบบฝึกหัด.....	31
แบบทดสอบหลังเรียน.....	33
กระดาษคำตอบแบบทดสอบหลังเรียน.....	39
เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน.....	40
เอกสารอ้างอิง.....	41

ขั้นตอนการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดที่ 1
เรื่อง ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

1

ศึกษาวัตถุประสงค์ คำชี้แจงการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

2

ศึกษาบทบาทของนักเรียน

3

ศึกษาสาระสำคัญ ผลการเรียนรู้ จุดประสงค์ของการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล

4

ทดสอบก่อนเรียน

5

ปฏิบัติกิจกรรมตามใบกิจกรรมการเรียนรู้

6

ทดสอบหลังเรียน

ไม่ผ่านเกณฑ์

ผ่านเกณฑ์

7

ศึกษาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดที่ 2
เรื่อง แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดปฏิกิริยาเคมี

1

2

3

4

5

6

7

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1

เรื่อง ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

วัตถุประสงค์ของชุดกิจกรรมการเรียนรู้

1. เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนรู้สำหรับการจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เพิ่มเติม รายวิชาเคมี 3 เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
2. เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเคมี 3 เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
3. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี
4. เพื่อพัฒนาความสามารถในการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์
5. เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ พฤติกรรมการทำงานกลุ่มและพฤติกรรมด้านเจตคติทางวิทยาศาสตร์

คำชี้แจงการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

1. ให้นักเรียนทุกคนศึกษาผลการเรียนรู้ ทำแบบทดสอบก่อนเรียนและศึกษาเนื้อหาอย่างละเอียด
2. การเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดให้ อย่างเคร่งครัดและมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง
3. ถ้านักเรียนสงสัยหรือมีปัญหาที่ไม่เข้าใจ สามารถขอคำแนะนำจากครูผู้สอนได้ตลอดเวลา
4. เมื่อนักเรียนศึกษาและทำกิจกรรมชุดการเรียนรู้จบแล้วให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน

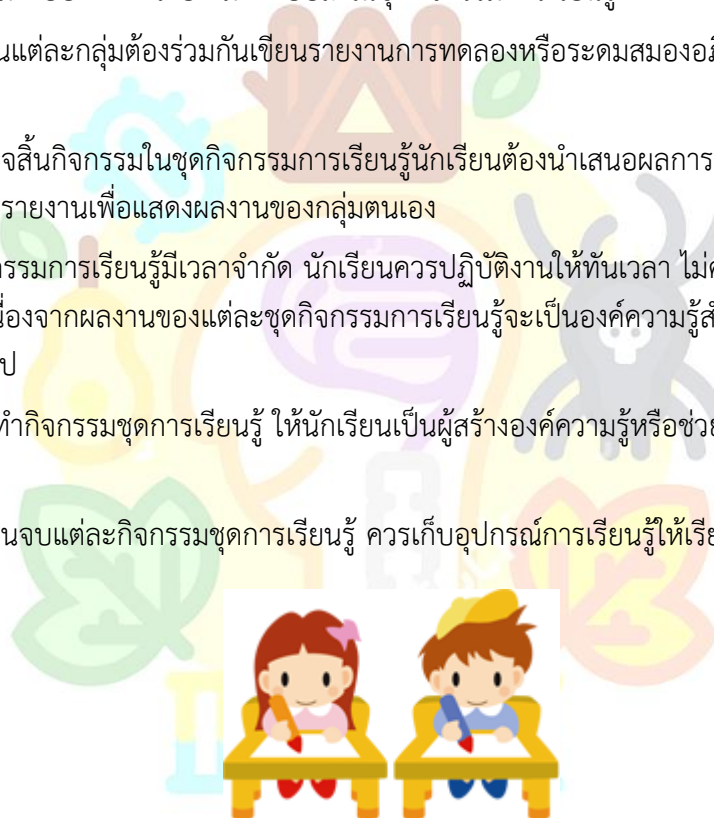

บทบาทของนักเรียน

ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาคู่่มือการใช้ชุดการเรียนรู้ และปฏิบัติตามกิจกรรมตามลำดับชั้นอย่างละเอียด และถูกต้อง ดังต่อไปนี้

1. นักเรียนแต่ละกลุ่มได้แบ่งหน้าที่ กำหนดบทบาทสมาชิกให้ชัดเจน หากมีปัญหาให้ปรึกษาครูผู้สอน
2. นักเรียนศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้ และเนื้อหาในชุดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมดอย่างละเอียด พร้อมทั้งทำกิจกรรม แบบฝึกหัด โดยเติมคำตอบลงในชุดกิจกรรมการเรียนรู้
3. นักเรียนแต่ละกลุ่มต้องร่วมกันเขียนรายงานการทดลองหรือระดมสมองอภิปรายคำถามพัฒนาความคิด
4. เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมในชุดกิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียนต้องนำเสนอผลการศึกษา หรือรายงานการทดลอง เป็นรูปเล่มรายงานเพื่อแสดงผลงานของกลุ่มตนเอง
5. ทุกกิจกรรมการเรียนรู้มีเวลาจำกัด นักเรียนควรปฏิบัติงานให้ทันเวลา ไม่ควรปล่อยทิ้งงานหรือสะสมงานค้างไว้ เนื่องจากผลงานของแต่ละชุดกิจกรรมการเรียนรู้จะเป็นองค์ความรู้สำหรับกิจกรรมชุดการเรียนรู้ในลำดับต่อไป
6. ในการทำกิจกรรมชุดการเรียนรู้ ให้นักเรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้หรือช่วยกันค้นคว้าด้วยความตั้งใจ
7. เมื่อเรียนจบแต่ละกิจกรรมชุดการเรียนรู้ ควรเก็บอุปกรณ์การเรียนรู้ให้เรียบร้อยทุกครั้ง

ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

สาระสำคัญ

อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี หมายถึง “ปริมาณของผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากปฏิกิริยาใน 1 หน่วยเวลา” การวัดอัตราการเกิดปฏิกิริยาจึงเป็นการวัดปริมาณของผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นใน 1 หน่วยเวลา เขียนเป็นความสัมพันธ์ดังนี้

$$\text{อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี} = \frac{\text{ปริมาณของผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มขึ้น}}{\text{เวลา}}$$

เวลา หมายถึง ระยะเวลาที่เกิดปฏิกิริยา

การวัดอัตราการเกิดปฏิกิริยาจะพิจารณาจากการวัดปริมาณของสารตั้งต้น หรือสารผลิตภัณฑ์ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสะดวกของการทดลอง ขึ้นอยู่กับลักษณะและสมบัติของสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

$$\text{อัตราการเกิดปฏิกิริยา} = \text{อัตราการลดลงของสารตั้งต้น} = \text{อัตราการเพิ่มขึ้นของสารผลิตภัณฑ์}$$

เขียนรวมกันได้เป็น

$$\text{อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี} = \frac{\text{ปริมาณของสารตั้งต้นที่ลดลง}}{\text{เวลา}} = \frac{\text{ปริมาณของสารผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มขึ้น}}{\text{เวลา}}$$

มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

สาระที่ 3 สารและสมบัติของสาร

มาตรฐาน ว 3.2 เข้าใจหลักการและธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงสถานะของสาร การเกิดสารละลาย การเกิดปฏิกิริยา มีกระบวนการสืบเสาะ หาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

ตัวชี้วัด ว 3.2 ม.4-6/2 ทดลองและอธิบายอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ปัจจัยที่มีผลต่ออัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

ผลการเรียนรู้

ทดลอง อภิปราย และอธิบายอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีและคำนวณหาอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. ด้านความรู้ความคิด (K-Knowledge)

- 1) บอกความหมายของอัตราการเปลี่ยนแปลงปริมาณสารในปฏิกิริยาเคมี อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี อัตราการเกิดปฏิกิริยา ณ ขณะใดขณะหนึ่ง
- 2) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างค่าความชันกับอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีของสารที่ปรากฏในกราฟ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มข้นของสารกับเวลาได้

2. ด้านทักษะกระบวนการ (P-Process)

- 1) ทำการทดลองเพื่อศึกษาการวัดปริมาณสารที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่างๆ ในปฏิกิริยาระหว่างโลหะแมกนีเซียมกับกรดไฮโดรคลอริกได้
- 2) เขียนกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มข้นของสารกับเวลา และคำนวณหาอัตราการเกิดปฏิกิริยาของสารตั้งต้นและผลิตภัณฑ์ในช่วงเวลาต่างๆ รวมทั้งอัตราการเกิดปฏิกิริยา ณ ขณะใดขณะหนึ่งจากกราฟได้
- 3) เขียนความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีกับอัตราการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของสารต่างๆ ในปฏิกิริยาเคมีจากสมการที่ดุลแล้วได้

3. ด้านเจตคติทางวิทยาศาสตร์ (A-Attitude)

- 1) ความอยากรู้อยากเห็น มีความกระตือรือร้นและสนใจในการสืบค้นและศึกษาข้อมูล
- 2) ความมีเหตุผล ยอมรับคำอธิบายเมื่อมีหลักฐานสนับสนุนหนักแน่นเพียงพอ อธิบาย หรือแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลได้
- 3) ความใจกว้าง รับฟังข้อโต้แย้งหรือความคิดเห็นที่มีเหตุผลของผู้อื่น พิจารณาและประเมินความคิดเห็นของผู้อื่นได้
- 4) ความซื่อสัตย์ บันทึกผลหรือข้อมูลตามความจริง

4. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน (C-Competencies of learners)

- 1) นักเรียนมีความสามารถในการสื่อสารเพื่อสรุปองค์ความรู้ในการเรียนรู้เรื่อง ความหมายและการคำนวณหาอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีได้
- 2) นักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาในการเรียนรู้เรื่องความหมายและการคำนวณหาอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีได้
- 3) นักเรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับเนื้อหาและและโจทย์ปัญหาเรื่องความหมายและการคำนวณหาอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีได้
- 4) นักเรียนมีการใช้ทักษะชีวิตในการทำงานเป็นทีมร่วมกับผู้อื่นได้
- 5) นักเรียนมีความสามารถใช้เทคโนโลยีในการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีได้

สาระการเรียนรู้

ปริมาณของสารตั้งต้นหรือผลิตภัณฑ์ที่เปลี่ยนแปลงไปต่อหน่วยเวลา เรียกว่า อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี อัตราการเกิดปฏิกิริยาสามารถบอกได้ 3 กรณี คือ

1. อัตราการเกิดปฏิกิริยาเฉลี่ย
2. อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ณ ขณะใดขณะหนึ่ง
3. อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ณ วินาทีหนึ่ง

ปริมาณของสารที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น อาจวัดจากความเข้มข้น ปริมาตร หรือมวลของสาร ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะของสารในปฏิกิริยาเคมี สารตั้งต้น $\longrightarrow$ ผลิตภัณฑ์
(ลดลง) (เพิ่มขึ้น)

$$\begin{aligned} \text{อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี} &= \frac{\text{ปริมาณสารตั้งต้นที่ลดลง}}{\text{เวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลง}} \\ \text{หรือ อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี} &= \frac{\text{ปริมาณสารผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มขึ้น}}{\text{เวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลง}} \\ \text{ดังนั้น อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี} &= \frac{\text{ปริมาณสารที่เปลี่ยนแปลง (ลด/เพิ่ม)}}{\text{เวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลง}} \end{aligned}$$

วิธีการวัดอัตราการเกิดปฏิกิริยา

การวัดอัตราการเกิดปฏิกิริยาจะพิจารณาจากการวัดปริมาณของสารตั้งต้นหรือสารผลิตภัณฑ์ก็ได้ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสะดวกของการทดลอง ขึ้นอยู่กับลักษณะและสมบัติของสารที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างเช่น

1. ถ้าในปฏิกิริยาเกี่ยวข้องเป็นก๊าซ อาจวัดอัตราการเกิดปฏิกิริยาจากปริมาณของก๊าซที่เกิดขึ้น หรือวัดจากความดันของระบบที่เปลี่ยนแปลงไป
2. ถ้าในปฏิกิริยาเกี่ยวข้องกับสารที่มีสี อาจวัดอัตราการเกิดปฏิกิริยาจากความเข้มข้นของสีที่ลดลงของสารตั้งต้น หรือความเข้มของสีที่เพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์
3. ถ้าในปฏิกิริยาเกี่ยวข้องกับสารละลาย จะวัดอัตราการเกิดปฏิกิริยาจากความเข้มข้นของสารละลายที่เปลี่ยนไป

นอกจากนี้ก็ยังสามารถวัดอัตราการเกิดปฏิกิริยาด้วยวิธีการอย่างอื่น เช่น ถ้าเป็นของแข็ง ใช้วิธีการชั่งมวล ถ้าเป็นสารละลายที่เกี่ยวข้องกับกรด-เบส ใช้วิธีวัด pH เป็นต้น

เวลาที่ใช้ในการศึกษาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1 จำนวน 3 ชั่วโมง

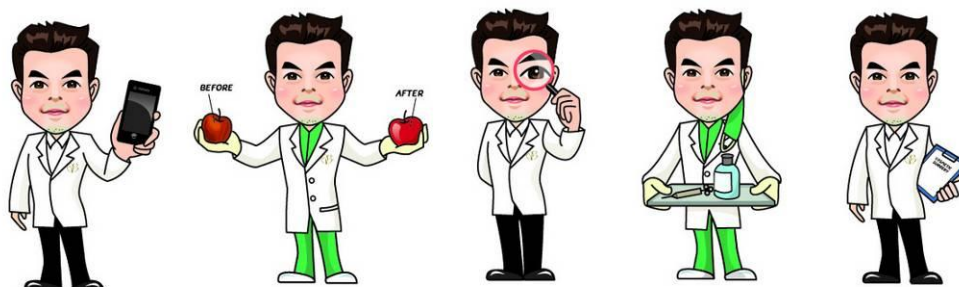
การวัดผลประเมินผล

วิธีวัด

1. สังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม
2. ประเมินผลการปฏิบัติการทดลอง
3. ตรวจสอบแบบฝึกหัด
4. ตรวจสอบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

เครื่องมือวัด

1. แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม
2. แบบประเมินผลการปฏิบัติการทดลอง
3. แบบฝึกหัด
4. แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

แบบทดสอบก่อนเรียน
ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1 ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ข้อสอบจำนวน 10 ข้อ

*****

คำชี้แจง ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย x ข้อที่ถูกที่สุดลงในกระดาษคำตอบ

คำชี้แจง ใช้ข้อมูลต่อไปนี้ตอบคำถามข้อ 1 – 2

การทดลองครั้งหนึ่งใช้สาร A และสาร B อย่างละ 10 กรัม ทำปฏิกิริยาเคมีกัน ปฏิกิริยาสิ้นสุดลงในเวลา 5 นาที หลังจากสิ้นสุดปฏิกิริยาพบว่า มีสาร A เหลืออยู่ 4 กรัม สาร C เกิดขึ้น 14 กรัม และเกิดก๊าซ D จำนวนหนึ่ง

ข้อสรุปเกี่ยวกับอัตราการเกิดปฏิกิริยาของสารต่าง ๆ เป็นดังนี้

1. อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีของสาร A เท่ากับ 0.8 กรัม / นาที
2. อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีของสาร B เท่ากับ 2.0 กรัม / นาที
3. อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีของสาร C เท่ากับ 2.8 กรัม / นาที

1. ข้อสรุปใดถูกต้อง

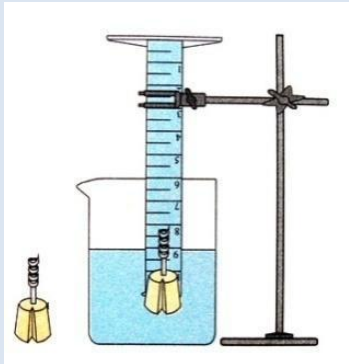
- ก. ข้อ 1 และ 2
- ข. ข้อ 2 และ 3
- ค. ข้อ 1 และ 3
- ง. ข้อ 1, 2 และ 3

2. อัตราการเกิดปฏิกิริยาของสาร D เท่ากับ กี่กรัม/นาที

- ก. 0.4
- ข. 0.6
- ค. 0.8
- ง. 1.2

คำชี้แจง ใช้ข้อมูลต่อไปนี้ตอบคำถามข้อ 3 – 4

จากผลการทดลองวัดปริมาตรแก๊ส H_2 ที่เกิดขึ้น ณ เวลาต่างๆที่ผ่านพ้นไป เมื่อใช้ลวด Mg ทำปฏิกิริยากับสารละลาย HCl ในกระบอกตวงได้ข้อมูลดังนี้

ปริมาตรแก๊ส H_2 (cm^3)	เวลา (s)
5	30
10	65
15	100
20	155

3. ถ้าต้องการเก็บแก๊สไฮโดรเจนเพิ่มอีก 5 cm^3 คือจากปริมาตร 25 cm^3 เป็น 30 cm^3 คาดว่าจะต้องเสียเวลาเพิ่มขึ้นอีกเท่าใด เมื่ออัตราการเกิดปฏิกิริยายังมีแนวโน้มเช่นนี้อีกต่อไป

ก. ไม่เกิน 30 วินาที

ข. 55 วินาที

ค. 70 วินาที

ง. ไม่น้อยกว่า 85 วินาที

4. อัตราการเกิดปฏิกิริยา H_2 มีค่าเท่าใด

ก. $5 / 30\text{ cm}^3/\text{s}$ ข

. $15 / 100\text{ cm}^3/\text{s}$

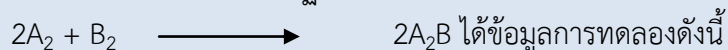
ค. $20 / 155\text{ cm}^3/\text{s}$

ง

. $25 / 225\text{ cm}^3/\text{s}$

คำชี้แจง ใช้ข้อมูลต่อไปนี้ตอบคำถามข้อ 5 – 6

ข้อมูลการทดลองเผาไหม้สารในภาชนะปิด มีปฏิกิริยาเกิดขึ้นดังสมการ

สารตั้งต้นที่เหลือ		สารผลิตภัณฑ์ที่เกิด	เวลาที่ใช้
A_2 (mol)	B_2 (mol)	A_2B (mol)	(s)
2.0	1.0	0	0
1.6	0.8	0.4	10
1.2	0.6	0.8	25
0.8	0.4	1.2	55
0.6	0.3	1.4	80
0.4	0.2	1.6	110

5. อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีเฉลี่ยของ A_2B เป็นกี่ mol/s

ก. 2.10×10^{-2} ข

. 1.75×10^{-2}

ค. 1.45×10^{-2} ง

. 1.25×10^{-2}

6. อัตราการเกิดปฏิกิริยาของ A_2B ระหว่างช่วงวินาทีที่ 0-10 และช่วงวินาทีที่ 55-58 ต่างกันกี่ mol/s

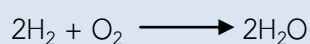
ก. 2.10×10^{-2}

ข. 2.70×10^{-2}

ค. 3.20×10^{-2}

ง. 3.70×10^{-2}

7. เชื้อเพลิงสะอาดชนิดหนึ่งที่สามารถใช้ในเครื่องยนต์ในอนาคคือ

เมื่อความเข้มข้นของ O_2 มีอัตราการลดลงเป็น $0.23 \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$ อัตราการเพิ่มขึ้นของความเข้มข้นของ H_2O จะเป็นเท่าใด

ก. $0.23 \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$

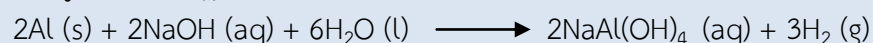
ข. $0.46 \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$

ค. $0.56 \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$

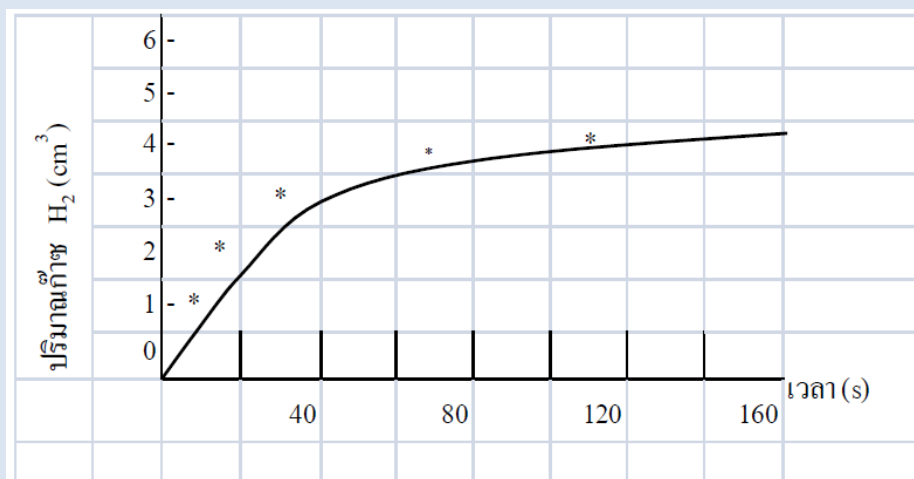
ง. $0.64 \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$

คำชี้แจง ใช้ข้อมูลต่อไปนี้ตอบคำถาม 8 – 9

เมื่อนำแผ่นอลูมิเนียมทำปฏิกิริยากับสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ ได้ก๊าซไฮโดรเจน ดังสมการ

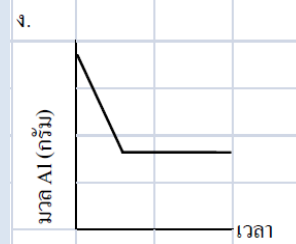
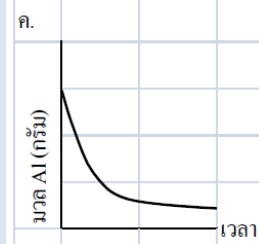
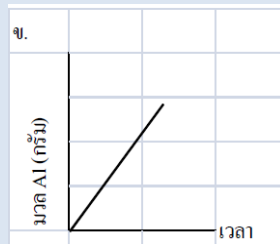
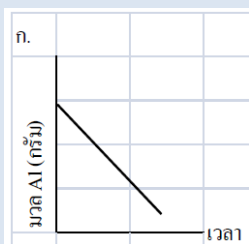

ความสัมพันธ์ระหว่างก๊าซ H_2 ที่เกิดกับเวลาได้ผลตามแผนภูมิที่แสดงดังนี้

8. เมื่อปล่อยให้เกิดปฏิกิริยาไปเรื่อยๆ จน Al ถูกใช้ในปฏิกิริยาหมดไป นำเอามวล Al มาเขียนแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์กับเวลา จะได้แผนภูมิมีรูปลักษณะอย่างไรต่อไปนี

9. อัตราการเกิดก๊าซ H_2 ณ วินาทีที่ 60 มีค่าประมาณกี่ cm^3/s

ก. 1.2×10^{-2}

ข. 1.7×10^{-2}

ค. 2.5×10^{-2}

ง. 3.3×10^{-2}

10. อัตราการเกิดน้ำเท่ากับ 0.56 mol/s จากปฏิกิริยา $2O_3(g) + 3N_2H_4(g) \longrightarrow 6H_2O(l) + 3N_2(g)$ อัตราการลดลงของแก๊ส O_3 ควรเป็นเท่าใด

ก. 0.68 mol/s

ข. 0.17 mol/s

ค. 0.19 mol/s

ง. 5.40 mol/s

กระดาษคำตอบแบบทดสอบก่อนเรียน
ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1 ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

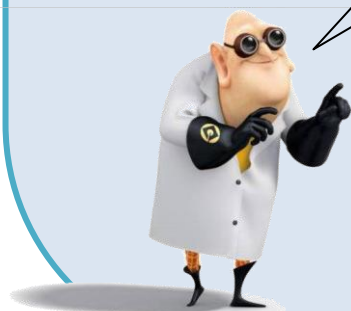
ชื่อ - สกุล.....เลขที่.....
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ..... วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบในแบบทดสอบแล้วทำเครื่องหมาย X ลงในข้อที่ถูกต้องที่สุด

ข้อ	ก	ข	ค	ง
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				

คะแนน	ก่อนเรียน
เต็ม	10
ได้	

ดูเฉลยด้านหลัง...นะครับ

ใบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1

วิชาเคมี 3 รหัสวิชา ว32223 เรื่อง ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

*****

ชื่อ - สกุล..... เลขที่.....
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ..... วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

เมื่อนักเรียนศึกษาชุดกิจกรรมการเรียนรู้จบแล้ว นักเรียนควรจะบรรลุเป้าหมายตามผลการเรียนรู้ดังนี้ครับ

ผลการเรียนรู้

1. สังเกตและอธิบายความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีได้
2. สามารถคำนวณหาอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีจากปฏิกิริยาเคมีต่างๆได้

ขั้นตอนการปฏิบัติ

1. นักเรียนแบ่งกลุ่มๆละ 5-6 คน และรับเอกสารชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ชุดที่ 1 เรื่องความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี คนละ 1 ชุด
2. นักเรียนศึกษาขั้นตอนการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างละเอียด และทำแบบทดสอบก่อนเรียน
3. นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาวิธีการทดลองและวางแผนทำการทดลองที่ 1 ปฏิกิริยาระหว่างโลหะแมกนีเซียมกับกรดไฮโดรคลอริก จากใบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1 ครูคอยให้คำแนะนำ การใช้อุปกรณ์พร้อมทั้งเสนอแนะวิธีปฏิบัติกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม เมื่อนักเรียนเกิดความสงสัยและข้อควรระวังในการทำกิจกรรม
4. นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมการทดลองตามที่ออกแบบไว้ และเขียนรายงานการทดลอง
5. นักเรียนแต่ละคนระดมสมอง อภิปรายผลการทดลอง และตอบคำถามหลังการทดลองเพื่อสรุปผลการทดลอง
6. สุ่มนักเรียนกลุ่มตัวอย่างนำเสนอผลการทดลอง คำตอบของคำถามหลังการทดลองและสรุปผลการทดลอง
7. นักเรียนศึกษาใบความรู้ที่ 1 เรื่อง ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี
8. นักเรียนและครูร่วมกันอภิปรายและสรุปผลการศึกษา เรื่อง ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีเพื่อสรุปเป็นความรู้ใหม่
9. ให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด เรื่อง ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี
10. นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน เรื่อง ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีแล้วตรวจคำตอบแบบทดสอบหลังเรียนจากเฉลยแบบทดสอบและประเมินผลการทำแบบทดสอบ ถ้าไม่ผ่านให้นักเรียนกลับไปทบทวนเนื้อหาอีกครั้งหนึ่ง แล้วทำแบบทดสอบหลังเรียนจนกว่าจะผ่านเกณฑ์

การทดลองที่ 1

ปฏิกิริยาระหว่างโลหะแมกนีเซียมกับกรดไฮโดรคลอริก

*****

จุดประสงค์การทดลอง

1. ทำการทดลองเพื่อศึกษาการเกิดปฏิกิริยาระหว่างโลหะแมกนีเซียมกับกรดไฮโดรคลอริกได้
2. เขียนกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาตรของแก๊สไฮโดรเจนกับเวลา และแปลผลจากกราฟได้
3. อธิบายการเกิดปฏิกิริยาระหว่างโลหะแมกนีเซียมกับกรดไฮโดรคลอริกในช่วงเวลาต่างๆได้

สารเคมีและอุปกรณ์

รายการ	ต่อ 1 กลุ่ม
สารเคมี	
1. โลหะแมกนีเซียมขนาด 0.5 cm x 10 cm	1 ชิ้น
2. สารละลายกรดไฮโดรคลอริก เข้มข้น 0.2 mol/dm ³	20 cm ³
อุปกรณ์	
1. กระจกบอขวด ขนาด 10 cm ³	1 ใบ
2. ปีกเกอร์ ขนาด 100 cm ³	1 ใบ
3. จุกคอร์กหรือจุกยางสำหรับปิดกระจกบอขวด	1 อัน
4. นาฬิกาจับเวลาหรือนาฬิกาที่มีเข็มวินาที	1 เรือน
5. กระดาษทรายขนาด 3 cm x 3 cm	1 ชิ้น
6. ไบมีดโกน	1 ใบ

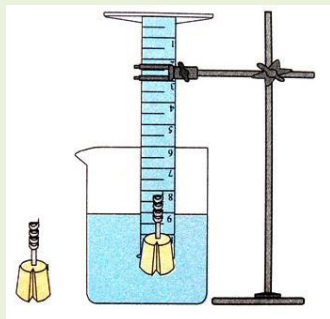
มาเริ่มทดลองกันเล่นนะครับ

เพื่อนๆ

วิธีการทดลอง

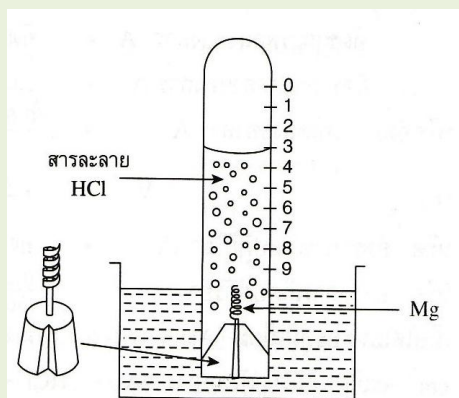
จัดอุปกรณ์ศึกษาปฏิกิริยาระหว่างโลหะแมกนีเซียมกับกรดไฮโดรคลอริก ดังภาพ

ที่มา : <http://www.vcharkarn.com/lesson/view.php?id=1437>

ดำเนินวิธีการทดลองดังนี้

1. ใส่สารละลายกรดไฮโดรคลอริก 0.2 mol/dm^3 ในกระบอกตวงขนาด 10 cm^3 จนเต็ม
2. นำจุกคอร์กขนาดพอดีกับปากกระบอกตวงมาบากด้านข้างตามแนวยาวให้เป็นร่องเล็กๆ เพื่อให้ของเหลวไหลออกมาได้ และกรีดกลางจุกคอร์กให้เป็นแนวเล็กๆ สำหรับเสียบลวดแมกนีเซียม
3. นำลวดแมกนีเซียมที่ขัดสะอาดแล้ว ยาวประมาณ 10 cm มาขดให้คล้ายสปริงและเสียบที่จุกคอร์กตรงรอยกรีด แล้วนำมาปิดปากกระบอกตวง
4. คว่ำกระบอกตวงลงในบีกเกอร์ขนาด 100 cm^3 ซึ่งใส่น้ำไว้ประมาณ 50 cm^3 จับเวลาเมื่อของเหลวในกระบอกตวงอยู่ที่ขีดแรก และทุกระยะที่ของเหลวลดลง 1 cm^3 จนถึงขีดก่อนที่ลวดแมกนีเซียมจะแผ่ลงพื้นสารละลาย บันทึกผลการทดลอง

ภาพแสดงการวัดอัตราการเกิดแก๊สไฮโดรเจน

บันทึกผลการทดลอง

1. จับเวลาการเกิดแก๊สไฮโดรเจนทุก 1 cm^3 ได้ดังนี้

ปริมาตรแก๊สไฮโดรเจน (cm^3) ระหว่างขีดที่	เวลา (s)			
	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	เฉลี่ย
0				
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				

2. กราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาตรของแก๊สไฮโดรเจนกับเวลา เป็นดังนี้

ติดกระดาษกราฟ

3. คำนวณหาอัตราการเกิดแก๊สไฮโดรเจน ณ ช่วงเวลาต่างๆ ดังนี้

3.1 อัตราการเกิดแก๊สไฮโดรเจน ณ ช่วงเวลา 1-2 cm^3

3.2 อัตราการเกิดแก๊สไฮโดรเจน ณ ช่วงเวลา 4-5 cm^3

3.3 อัตราการเกิดแก๊สไฮโดรเจน ณ ช่วงเวลา 8-9 cm^3

3.4 อัตราการเกิดแก๊สไฮโดรเจนเฉลี่ย

เพื่อนๆ ทุกคนตั้งใจและสังเกตการทดลอง แล้วอภิปรายสรุปผลการทดลองในกลุ่มเพื่อน นำเสนอหน้าชั้นเรียน..นะครับ

อภิปรายและสรุปผลการทดลอง

1. การเกิดแก๊สในแต่ละช่วงปริมาตรใช้เวลาเท่ากันหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

2. จากกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาตรของแก๊สกับเวลา จงอธิบายการเกิดปฏิกิริยาระหว่างโลหะแมกนีเซียมกับกรดไฮโดรคลอริก

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. มีวิธีการใดอีกบ้างที่ใช้วัดปริมาณสารในปฏิกิริยาระหว่างโลหะแมกนีเซียมกับกรดไฮโดรคลอริก

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แนวคำตอบ

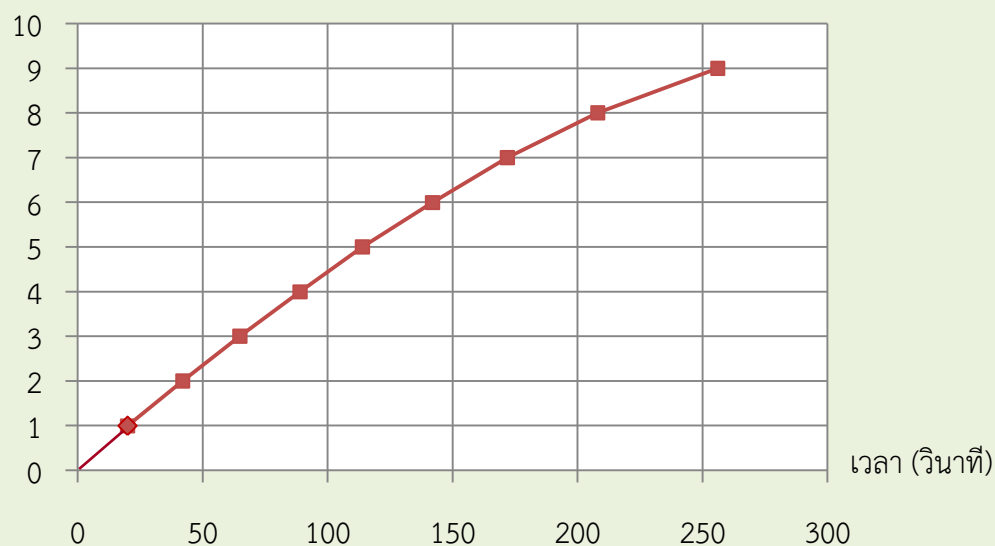
ผลการทดลอง

1. จับเวลาการเกิดแก๊สไฮโดรเจนทุก 1 cm^3 ได้ดังนี้

ปริมาตรแก๊สไฮโดรเจน (cm^3) ระหว่างขีดที่	เวลา (s)			
	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	เฉลี่ย
0	0	0	0	0
1	19	20	21	20
2	41	42	43	42
3	64	65	66	65
4	88	89	90	89
5	113	114	115	114
6	141	142	143	142
7	171	172	173	172
8	207	208	209	208
9	255	256	257	256

2. กราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาตรของแก๊สไฮโดรเจนกับเวลา เป็นดังนี้

ปริมาตรแก๊ส H_2 (cm^3)

3. คำนวณหาอัตราการเกิดแก๊สไฮโดรเจน ณ ช่วงเวลาต่างๆ ดังนี้

3.1 อัตราการเกิดแก๊สไฮโดรเจน ณ ช่วงเวลา 1-2 cm^3

$$\text{วิธีทำ อัตราการเกิดแก๊สไฮโดรเจน} = \frac{2 - 1 \text{ cm}^3}{20 - 0 \text{ s}} = \frac{1}{22 \text{ s}} = 0.050 \text{ cm}^3/\text{s}$$

3.2 อัตราการเกิดแก๊สไฮโดรเจน ณ ช่วงเวลา 4-5 cm^3

$$\text{วิธีทำ อัตราการเกิดแก๊สไฮโดรเจน} = \frac{5 - 4 \text{ cm}^3}{89 - 65 \text{ s}} = \frac{1}{24 \text{ s}} = 0.042 \text{ cm}^3/\text{s}$$

3.3 อัตราการเกิดแก๊สไฮโดรเจน ณ ช่วงเวลา 8-9 cm^3

$$\text{วิธีทำ อัตราการเกิดแก๊สไฮโดรเจน} = \frac{9 - 8 \text{ cm}^3}{208 - 172 \text{ s}} = \frac{1}{36 \text{ s}} = 0.028 \text{ cm}^3/\text{s}$$

3.4 อัตราการเกิดแก๊สไฮโดรเจนเฉลี่ย

$$\text{วิธีทำ อัตราการเกิดแก๊สไฮโดรเจน} = \frac{10 - 1 \text{ cm}^3}{256 - 0 \text{ s}} = \frac{9}{256 \text{ s}} = 0.035 \text{ cm}^3/\text{s}$$

คำนวณถูกต้อง
ไหมครับเพื่อนๆ

อภิปรายและสรุปผลการทดลอง

1. การเกิดแก๊สในแต่ละช่วงปริมาตรใช้เวลาเท่ากันหรือไม่ อย่างไร

จากการทดลองปฏิกิริยาระหว่างโลหะแมกนีเซียมกับกรดไฮโดรคลอริก มีแก๊สไฮโดรเจนเกิดขึ้นเป็นผลิตภัณฑ์ เขียนสมการแสดงปฏิกิริยาได้ดังนี้

การวัดปริมาตรของแก๊สไฮโดรเจนในแต่ละ 1 ลูกบาศก์เซนติเมตรใช้เวลาไม่เท่ากัน โดยในช่วงแรกใช้เวลาน้อยและต่อมาใช้เวลามากขึ้นตามลำดับ

2. จากกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาตรของแก๊สกับเวลา จงอธิบายการเกิดปฏิกิริยาระหว่างโลหะแมกนีเซียมกับกรดไฮโดรคลอริก

จากกราฟแสดงให้เห็นว่าปฏิกิริยาระหว่างโลหะแมกนีเซียมกับกรดไฮโดรคลอริก ได้แก๊สไฮโดรเจนเป็นผลิตภัณฑ์นั้น ในช่วงเวลาเริ่มต้นปริมาตรของแก๊สไฮโดรเจนเกิดขึ้นปริมาณมากในระยะเวลานั้น และค่อยๆ ลดลงเรื่อยๆ เมื่อเวลามากขึ้น แสดงให้เห็นว่าแก๊สไฮโดรเจนเกิดขึ้นได้เร็วตอนเริ่มต้นและเกิดช้าลงเมื่อเวลาผ่านไป

3. มีวิธีการใดอีกบ้างที่ใช้วัดปริมาณสารในปฏิกิริยาระหว่างโลหะแมกนีเซียมกับกรดไฮโดรคลอริก

นอกจากจะวัดปริมาตรของแก๊สไฮโดรเจนที่เกิดขึ้นแล้ว ยังสามารถวัดมวลของโลหะแมกนีเซียมและความเข้มข้นของกรดไฮโดรคลอริกที่ลดลง หรือวัดความเข้มข้นของแมกนีเซียมไอออนที่เกิดขึ้นได้ แต่ในทางปฏิบัติจะใช้วิธีวัดที่สะดวกที่สุด คือการวัดปริมาตรของแก๊สไฮโดรเจนที่เกิดขึ้น

อภิปรายผลถูกต้องกัน
ไหมเอ๋ย

ใบความรู้ที่ 1

เรื่อง ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

การเกิดปฏิกิริยาเคมี หมายถึง การที่สารตั้งต้น (reactant) เปลี่ยนไปเป็นสารใหม่หรือสารผลิตภัณฑ์ (product) ซึ่งมีสมบัติเฉพาะตัวที่ต่างไปจากเดิม โดยปริมาณหรือความเข้มข้นของสารตั้งต้นจะลดลง แต่ปริมาณหรือความเข้มข้นของสารผลิตภัณฑ์จะเพิ่มขึ้น

ภาพที่ 1 แสดงการเกิดปฏิกิริยาเคมี

ที่มา : <http://krukwanka.wordpress.com>

สารตั้งต้นผสมกันแล้วเกิดเป็นสารผลิตภัณฑ์ขึ้น ซึ่งจัดว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเคมี ในการเปลี่ยนแปลงปริมาณสารมีระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงเร็วช้าต่างกัน ในการศึกษาความสัมพันธ์ของปริมาณสารที่เปลี่ยนไปกับช่วงเวลาที่ใช้ในการเปลี่ยนปลงนั้นอยู่ในรูปความสัมพันธ์ที่เรียกว่า “อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี” โดยกำหนดให้

$$\text{อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีของสาร} = \frac{\text{ปริมาณสารที่เปลี่ยนไป}}{\text{เวลาที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงของสาร}}$$

อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี (rate of chemical reaction)

อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี หมายถึง ปริมาณของสารตั้งต้นที่ลดลงในหนึ่งหน่วยเวลา หรือปริมาณสารผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นใหม่ในหนึ่งหน่วยเวลา (วินาที, นาที หรือ ชั่วโมง)

ปริมาณของสารที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น อาจวัดจากค่าความเข้มข้น ปริมาตร หรือมวลของสาร ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะของสารในปฏิกิริยาเคมี

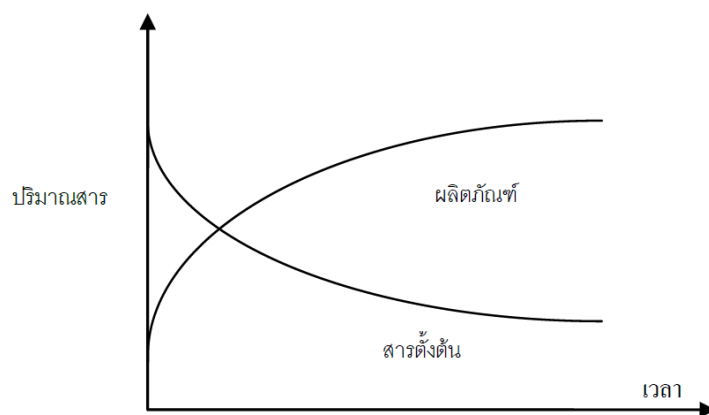
(ลดลง)

สารตั้งต้น → สารผลิตภัณฑ์
(เพิ่มขึ้น)

การวัดอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีของสาร

ในขณะที่ปฏิกิริยาเคมีดำเนินไป สารตั้งต้นจะถูกใช้ไป ดังนั้นปริมาณสารตั้งต้นจึงลดลง ส่วนปริมาณสารผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นใหม่จะเพิ่มขึ้น

เมื่อนำปริมาณของสารตั้งต้นและสารผลิตภัณฑ์มาเขียนความสัมพันธ์กับเวลา แสดงได้ดังกราฟต่อไปนี้

ภาพที่ 2 กราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณสารตั้งต้นและสารผลิตภัณฑ์กับเวลา

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงปริมาณของสาร คือ ปริมาณสารตั้งต้นจะลดลงในเวลาเดียวกันกับปริมาณสารผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้น ดังนั้นการวัดอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีของสารจึงสามารถวัดได้ 2 ทางดังนี้

- (1) ทางด้านสารตั้งต้นที่ลดลง โดยกำหนดให้

$$\text{อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีของสารตั้งต้น} = \frac{\text{ปริมาณสารตั้งต้นที่ลดลง}}{\text{ระยะเวลาที่เกิดปฏิกิริยา}}$$

- (2) ทางด้านผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นใหม่ โดยกำหนดให้

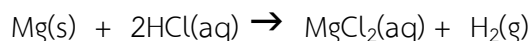
$$\text{อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีของสารผลิตภัณฑ์} = \frac{\text{ปริมาณสารผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้น}}{\text{ระยะเวลาที่เกิดปฏิกิริยา}}$$

การวัดปริมาณของผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นหรือสารตั้งต้นที่ลดลง อาจทำได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับลักษณะและสมบัติของสาร เช่น ชั่งมวลเมื่อสารเป็นของแข็ง วัดปริมาตรเมื่อสารเป็นก๊าซหรือวัดความเข้มข้นเมื่อเป็นสารละลาย ส่วนเวลาวัดเป็นวินาที นาที หรือชั่วโมง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปฏิกิริยาว่าจะเกิดเร็วช้าเพียงใด

ตัวอย่างการวัดอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

จากการทดลองนำโลหะแมกนีเซียมไปทำปฏิกิริยากับกรดไฮโดรคลอริก ดังปฏิกิริยาต่อไปนี้

ปฏิกิริยานี้สามารถวัดอัตราการเกิดปฏิกิริยาได้หลายวิธี ได้แก่

1. วัดมวลของแมกนีเซียมที่ลดลงต่อเวลา (หน่วยเป็นกรัมต่อวินาที)
2. วัดความเข้มข้นของ HCl ที่ลดลงต่อเวลา (หน่วยเป็น $\text{mol/dm}^3 \cdot \text{s}$)
3. วัดความเข้มข้นของ MgCl_2 ที่เกิดขึ้นต่อเวลา (หน่วยเป็น $\text{mol/dm}^3 \cdot \text{s}$)
4. วัดปริมาตรของก๊าซ H_2 ที่เกิดขึ้นต่อเวลา (หน่วยเป็น cm^3/s)

*** แต่วิธีที่สะดวกที่สุด คือ การวัดปริมาตรของก๊าซ H_2 ที่เกิดขึ้นต่อเวลา โดยการนำก๊าซที่เกิดขึ้นเข้าสู่อุปกรณ์วัดปริมาตร

ตัวอย่างที่ 1 เมื่อใช้ CaCO_3 จำนวน 40 กรัม (g) ทำปฏิกิริยากับกรด HCl จำนวนมากเกินพอ ปรากฏว่าเมื่อเวลาผ่านไป 80 วินาที(s) นำ CaCO_3 ที่เหลือนำมาชั่งหามวล พบว่าเหลืออยู่เพียง 30 กรัม (g)

จงหา (ก) อัตราการเกิดปฏิกิริยาของ CaCO_3 เป็น g/s

(ข) อัตราการเกิดปฏิกิริยาของ CO_2 เป็น cm^3/s ที่ STP

(ก) อัตราการเกิดปฏิกิริยาของ CaCO_3 เป็น g/s

วิธีทำ CaCO_3 ทำปฏิกิริยากับกรด HCl ดังสมการ

เริ่มต้นมี $\text{CaCO}_3\text{(s)}$ 40 g เมื่อเวลาผ่านไป 80 s เหลือ $\text{CaCO}_3\text{(s)}$ 30 g

อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีของสารตั้งต้น = $\frac{\text{ปริมาณสารตั้งต้นที่ลดลง}}{\text{ระยะเวลาที่เกิดปฏิกิริยา}}$

นั่นคือ อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีของ CaCO_3 = $\frac{\text{ปริมาณ } \text{CaCO}_3 \text{ ที่ลดลง}}{\text{ระยะเวลาที่เกิดปฏิกิริยา}}$

$$= \frac{40 - 30}{80} = \frac{10}{80} = 0.125 \text{ g/s}$$

อัตราการเกิดปฏิกิริยาของ CaCO_3 = 0.125 g/s

(ข) อัตราการเกิดปฏิกิริยาของ CO_2 เป็น cm^3/s ที่ STP

วิธีทำ ปริมาณ CaCO_3 ที่ใช้ในการเกิดปฏิกิริยาเคมี = 10 g คิดเป็น $\text{mol} = \frac{\text{g}}{\text{M}} = \frac{10}{100} = 0.1 \text{ mol}$

จากสมการอัตราส่วนโดย mol ของ $\text{CaCO}_3 : \text{CO}_2$

1 : 1 mol

ดังนั้น ใช้ CaCO_3 0.1 mol จึงเกิด CO_2 0.1 mol ด้วย คิดเป็นปริมาตรที่ STP

จาก จำนวนโมล (n) = $\frac{\text{ปริมาตรที่ STP (dm}^3\text{)}}{22.4 \text{ dm}^3 \text{ ที่ STP}}$

จะได้ ปริมาตรที่ STP = $n \times 22.4$
 $= 0.1 \times 22.4 = 2.24 \text{ dm}^3$ หรือ $2,240 \text{ cm}^3$

จาก อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีของสารผลิตภัณฑ์ = $\frac{\text{ปริมาณสารผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้น}}{\text{ระยะเวลาที่เกิดปฏิกิริยา}}$

อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีของ CO_2 = $\frac{\text{ปริมาณ } \text{CO}_2 \text{ ที่เกิดขึ้น}}{\text{ระยะเวลาที่เกิดปฏิกิริยา}}$

อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีของ CO_2 = $\frac{2,240}{80} = 28 \text{ cm}^3/\text{s}$

อัตราการเกิดปฏิกิริยาของ CO_2 = $28 \text{ cm}^3/\text{s}$ ที่ STP

วิธีวัดอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี
อาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. อัตราการเกิดปฏิกิริยาเฉลี่ย หมายถึง อัตราการเกิดปฏิกิริยาที่คิดจากการเปลี่ยนแปลงปริมาณสารทั้งหมด (ปริมาณสารตั้งต้นที่ลดลงหรือปริมาณสารผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้น) ใน 1 หน่วยเวลา

$$\text{อัตราการเกิดปฏิกิริยาเฉลี่ย} = \frac{\text{ปริมาณสารที่เปลี่ยนแปลงไป}}{\text{ระยะเวลาทั้งหมดที่สารเกิดการเปลี่ยนแปลง}}$$

2. อัตราการเกิดปฏิกิริยา ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หมายถึง อัตราการเกิดปฏิกิริยาที่คิดจากปริมาณสารที่เปลี่ยนไป (ปริมาณสารตั้งต้นที่ลดลงหรือปริมาณสารผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้น) ณ ช่วงใดช่วงหนึ่ง ขณะที่ปฏิกิริยาดำเนินอยู่ใน 1 หน่วยเวลา

$$\text{อัตราการเกิดปฏิกิริยา ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง} = \frac{\text{ปริมาณสารที่เปลี่ยนไป ณ ช่วงใดช่วงหนึ่ง}}{\text{ระยะเวลา ณ ช่วงที่สารเกิดการเปลี่ยนแปลง}}$$

3. อัตราการเกิดปฏิกิริยา ณ ขณะใดขณะหนึ่ง หมายถึง อัตราการเกิดปฏิกิริยาที่คิดจากปริมาณสารที่เปลี่ยนแปลงไป (ปริมาณสารตั้งต้นที่ลดลงหรือปริมาณสารผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้น) ณ เวลาใด เวลาหนึ่งในช่วงสั้น ๆ ขณะที่ปฏิกิริยาดำเนินอยู่ใน 1 หน่วยเวลา

อัตราการเกิดปฏิกิริยา ณ ขณะใดขณะหนึ่ง หาได้จากกราฟซึ่งเป็นค่าความชันของกราฟระหว่างปริมาณสารที่เปลี่ยนไปกับเวลา

ตัวอย่างที่ 2 เมื่อนำสังกะสีจำนวน 100 g ใส่ลงในกรดไฮโดรคลอริกจำนวนหนึ่ง ปรากฏว่าเกิดก๊าซไฮโดรเจนขึ้น ดังสมการ

ได้ทดลองจับเวลาเก็บก๊าซไฮโดรเจน (H_2) ทุก 1 cm^3 ได้ผลการทดลอง ดังนี้

ปริมาตร H_2 (cm^3)	เวลา (s)
1	10
2	22
3	36
4	52
5	75
6	105
7	160
8	220

จงหา ก. อัตราการเกิดปฏิกิริยาเฉลี่ยของก๊าซ H_2

ข. อัตราการเกิดปฏิกิริยาของก๊าซ H_2 ระหว่างปริมาตรที่ 1-2

ค. อัตราการเกิดปฏิกิริยาของก๊าซ H_2 ณ วินาทีที่ 30 และ 120

ก. อัตราการเกิดปฏิกิริยาเฉลี่ยของก๊าซ H_2

วิธีทำ อัตราการเกิดปฏิกิริยาเฉลี่ยของ H_2 = $\frac{\text{ปริมาณก๊าซ } \text{H}_2 \text{ ที่เกิดขึ้น}}{\text{เวลาทั้งหมดที่เกิดก๊าซ } \text{H}_2}$

$$= \frac{8 \text{ cm}^3}{220 \text{ s}}$$

$$= 0.036 \text{ cm}^3/\text{s}$$

อัตราการเกิดปฏิกิริยาเฉลี่ยของ $\text{H}_2 = 0.036 \text{ cm}^3/\text{s}$

ข. อัตราการเกิดปฏิกิริยาของก๊าซ H_2 ระหว่างปริมาตรที่ 1-2

วิธีทำ อัตราการเกิดปฏิกิริยาของก๊าซ H_2 ระหว่างปริมาตรที่ 1-2 = $\frac{\text{ปริมาตรที่เปลี่ยนแปลงไป}}{\text{เวลาที่เปลี่ยนแปลงไป}}$

$$= \frac{2-1}{22-10} = \frac{1}{12} = 0.083 \text{ cm}^3/\text{s}$$

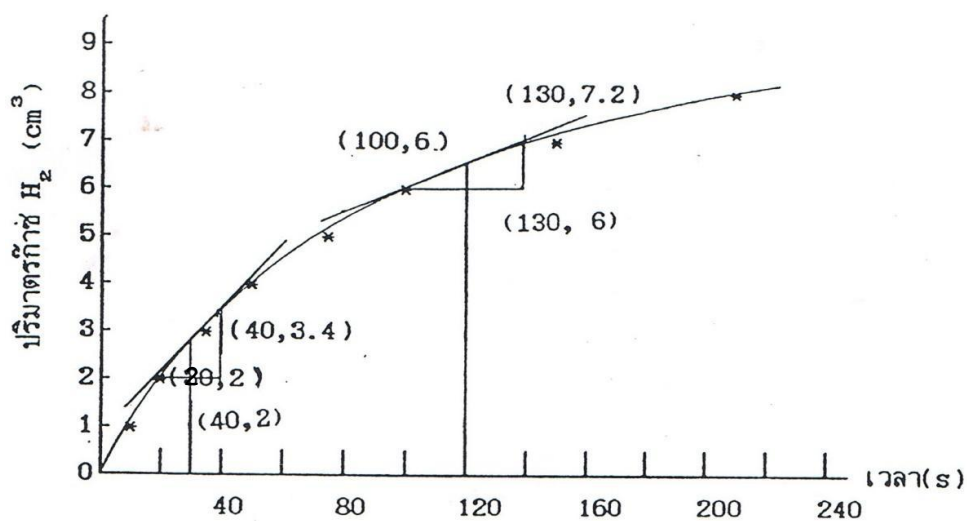
อัตราการเกิดปฏิกิริยาของก๊าซ H_2 ระหว่างปริมาตรที่ 1-2 = $0.083 \text{ cm}^3/\text{s}$

ค. อัตราการเกิดปฏิกิริยาของก๊าซ H_2 ณ วินาทีที่ 30 และ 120

วิธีทำ

กราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาตรก๊าซ H_2 กับเวลาที่เกิดขึ้น

อัตราการเกิดปฏิกิริยาของก๊าซ H_2 ณ วินาทีที่ 30 = $\frac{\Delta H_2}{\Delta t}$

แทนค่า

$$= \frac{3.4 - 2.0}{40 - 20}$$

$$= \frac{1.4}{20}$$

$$= 0.070 \text{ cm}^3 / \text{s}$$

จะได้

อัตราการเกิดปฏิกิริยาของก๊าซ H_2 ณ วินาทีที่ 120 = $\frac{\Delta H_2}{\Delta t}$

แทนค่า

$$= \frac{7.2 - 6.0}{130 - 100}$$

$$= \frac{1.2}{30}$$

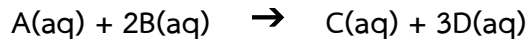
$$= 0.04 \text{ cm}^3 / \text{s}$$

อัตราการเกิดปฏิกิริยาของก๊าซ H_2 ณ วินาทีที่ 30 = $0.07 \text{ cm}^3 / \text{s}$

อัตราการเกิดปฏิกิริยาของก๊าซ H_2 ณ วินาทีที่ 120 = $0.04 \text{ cm}^3 / \text{s}$

อัตราการเกิดปฏิกิริยาจากความสัมพันธ์ของสมการเคมี

สมการ

จะเห็นได้ว่า

เมื่อ A ลดลง 1 โมล   B จะลดลง 2 โมล   C เกิดขึ้น 1 โมล   และ D เกิดขึ้น 3 โมล
 ดังนั้น โมล A ที่ลด = $\frac{1}{2}$ ของโมล B ที่ลด = โมล C ที่เกิด = $\frac{1}{3}$ โมล D ที่เกิด

จะได้ $\frac{\text{โมล A ที่ลด}}{\text{เวลาที่ใช้}} = \frac{1}{2} \frac{\text{โมล B ที่ลด}}{\text{เวลาที่ใช้}} = \frac{\text{โมล C ที่เกิด}}{\text{เวลาที่ใช้}} = \frac{1}{3} \frac{\text{โมล D ที่เกิด}}{\text{เวลาที่ใช้}}$

อัตราการลดลงของ A = $\frac{1}{2}$ อัตราการลดลงของ B = อัตราการเกิดของ C = $\frac{1}{3}$ อัตราการเกิดของ D

ตัวอย่างที่ 3 การรวมตัวของแก๊สไนโตรเจน และแก๊สไฮโดรเจน เป็นดังสมการ $N_2(g) + 3H_2(g) \rightarrow 2NH_3(g)$
 ถ้าอัตราการลดลงของแก๊ส N_2 เท่ากับ $1.5 \times 10^{-2} \text{ cm}^3 \cdot \text{s}$ จงหา

ก. อัตราการเกิดแก๊ส NH_3

ข. อัตราการลดลงของแก๊ส H_2

วิธีทำ จากสมการการเกิดปฏิกิริยา $N_2(g) + 3H_2(g) \rightarrow 2NH_3(g)$ จะได้ความสัมพันธ์ ดังนี้
 อัตราการลดลงของ $N_2 = \frac{1}{3}$ อัตราการลดลงของ $H_2 = \frac{1}{2}$ อัตราการเกิดของ NH_3

(ก.) $\frac{1}{2}$ อัตราการเกิดของ $NH_3 = \text{อัตราการลดลงของ } N_2$

แทนค่า $\frac{1}{2}$ อัตราการเกิดของ $NH_3 = 1.5 \times 10^{-2} \text{ cm}^3 \cdot \text{s}$

จะได้ อัตราการเกิดของ $NH_3 = 2 \times (1.5 \times 10^{-2} \text{ cm}^3 \cdot \text{s})$
 $= 3 \times 10^{-2} \text{ cm}^3 \cdot \text{s}$

ดังนั้น อัตราการเกิดแก๊ส NH_3 มีค่าเท่ากับ $3 \times 10^{-2} \text{ cm}^3 \cdot \text{s}$

(ข.) $\frac{1}{3}$ อัตราการลดลงของ $H_2 = \text{อัตราการลดลงของ } N_2$

แทนค่า $\frac{1}{3}$ อัตราการลดลงของ $H_2 = 1.5 \times 10^{-2} \text{ cm}^3 \cdot \text{s}$

อัตราการลดลงของ $H_2 = 3 \times (1.5 \times 10^{-2} \text{ cm}^3 \cdot \text{s})$
 $= 4.5 \times 10^{-2} \text{ cm}^3 \cdot \text{s}$

ดังนั้น อัตราการลดลงของแก๊ส H_2 มีค่าเท่ากับ $4.5 \times 10^{-2} \text{ cm}^3 \cdot \text{s}$

แบบฝึกหัดชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1
เรื่อง ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

ชื่อ - สกุล ..... เลขที่ .....

*****

ข้อ 1 ทดลองนำโลหะแมกนีเซียม (Mg) ทำปฏิกิริยากับสารละลายกรดไฮโดรคลอริก (HCl) มีปฏิกิริยาเกิดขึ้นดังนี้

วัดปริมาตรของแก๊ส H_2 ที่เกิดขึ้นเทียบกับเวลาดังนี้

เวลา (s)	0	10	20	35	50	80	130
ปริมาตร (cm^3)	0	1	2	3	4	5	6

ก. จงคำนวณหาอัตราการเกิดแก๊ส H_2 โดยเฉลี่ย

.....

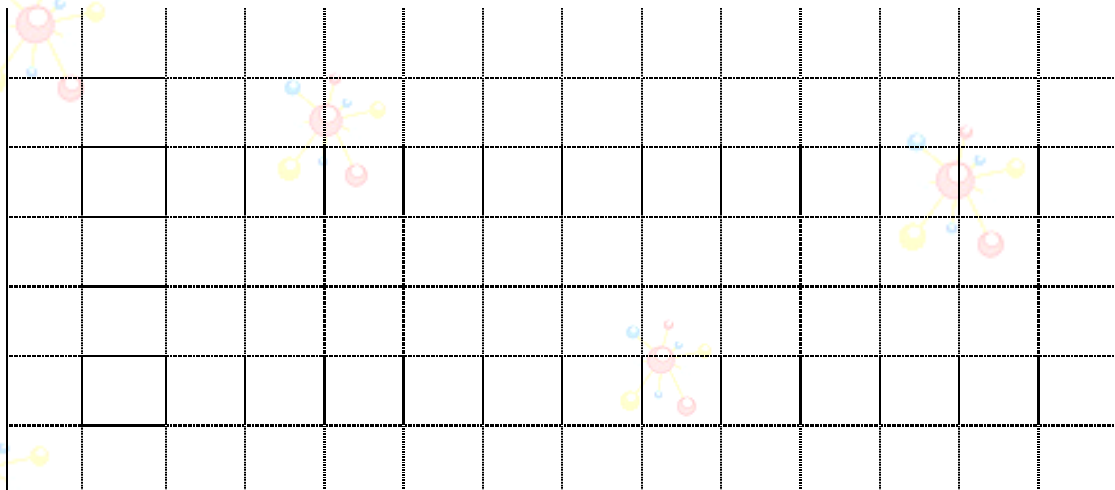
.....

ข. จงคำนวณหาอัตราการเกิดแก๊ส H_2 ที่ช่วงเวลา 20-35 วินาที

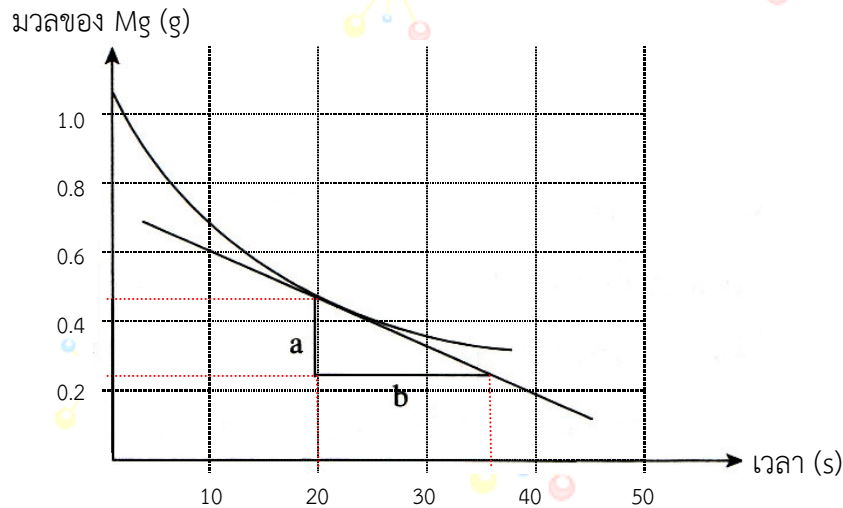
.....

.....

ค. จงเขียนกราฟระหว่างปริมาตรของแก๊ส H_2 ที่เกิดขึ้นกับเวลา

ข้อ 2 นำโลหะแมกนีเซียมมาทำปฏิกิริยากับสารละลายกรดไฮโดรคลอริก นำข้อมูลมาเขียนกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมวลของแมกนีเซียมกับเวลาได้ดังนี้

จงคำนวณหาอัตราการลดลงของ Mg ณ วินาทีที่ 20

.....

.....

.....

ข้อ 3 แก๊สไนโตรเจนไดออกไซด์ได้รับความร้อนจะเกิดการสลายตัว ดังสมการ $2\text{NO}_2(\text{g}) \rightarrow 2\text{NO}(\text{g}) + \text{O}_2(\text{g})$ ถ้าอัตราการสลายตัวของแก๊สไนโตรเจนไดออกไซด์ (NO_2) เท่ากับ $4.5 \times 10^{-5} \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$ อัตราการเกิดแก๊สออกซิเจน (O_2) จะเป็นเท่าใด

.....

.....

.....

ข้อ 4 ปฏิกิริยาการเผาไหม้ของแอมโมเนียเป็นดังสมการ $4\text{NH}_3(\text{g}) + 5\text{O}_2(\text{g}) \rightarrow 4\text{NO}(\text{g}) + 6\text{H}_2\text{O}(\text{g})$ หากแอมโมเนีย (NH_3) มีอัตราการเผาไหม้เป็น $0.24 \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$ จงหาอัตราการเกิดน้ำ (H_2O)

.....

.....

.....

เฉลยแบบฝึกหัดชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1
เรื่อง ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

*****

ข้อ 1 ทดลองนำโลหะแมกนีเซียม (Mg) ทำปฏิกิริยากับสารละลายกรดไฮโดรคลอริก (HCl) มีปฏิกิริยาเกิดขึ้นดังนี้

วัดปริมาตรของแก๊ส H_2 ที่เกิดขึ้นเทียบกับเวลาดังนี้

เวลา (s)	0	10	20	35	50	80	130
ปริมาตร (cm^3)	0	1	2	3	4	5	6

ก. จงคำนวณหาอัตราการเกิดแก๊ส H_2 โดยเฉลี่ย

วิธีทำ อัตราการเกิดแก๊ส H_2 เฉลี่ย = $\frac{\text{ปริมาตรแก๊สไฮโดรเจนที่เกิดขึ้นทั้งหมด}}{\text{เวลาที่ใช้ทั้งหมด}}$

$$= \frac{6 \text{ cm}^3}{130 \text{ s}}$$

$$= 0.046 \text{ cm}^3/\text{s}$$

ดังนั้น อัตราการเกิดแก๊ส H_2 โดยเฉลี่ย มีค่าเท่ากับ $0.046 \text{ cm}^3/\text{s}$

ข. จงคำนวณหาอัตราการเกิดแก๊ส H_2 ที่ช่วงเวลา 20-35 วินาที

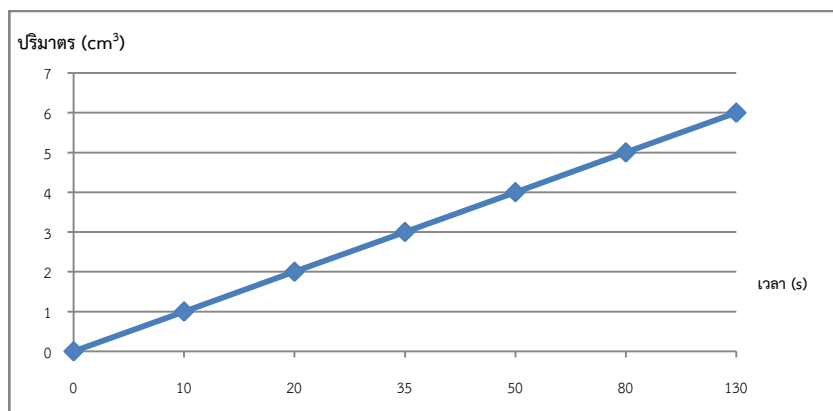
วิธีทำ อัตราการเกิดแก๊ส H_2 ที่ช่วงเวลา 20-35 วินาที = $\frac{\text{ปริมาตรแก๊ส } \text{H}_2 \text{ ที่เกิดช่วงเวลา 20-35 วินาที}}{\text{เวลาช่วง}}$

$$= \frac{3 - 2 \text{ cm}^3}{35 - 20 \text{ s}}$$

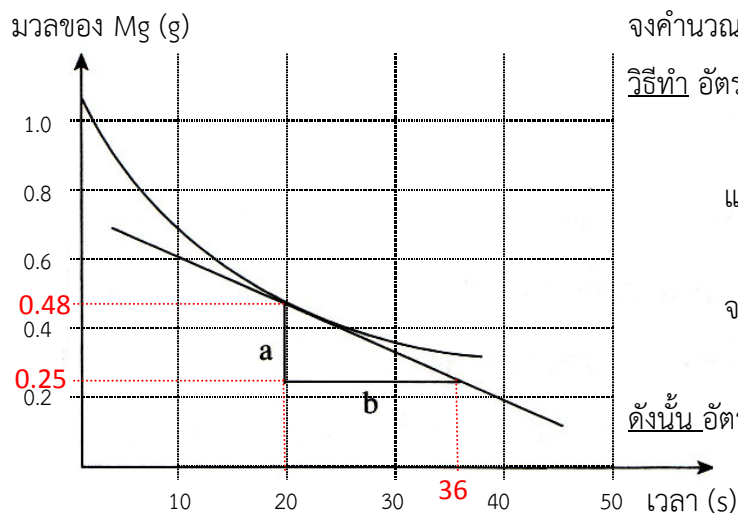
$$= 0.067 \text{ cm}^3/\text{s}$$

ดังนั้น อัตราการเกิดแก๊ส H_2 ที่ช่วงเวลา 20-35 วินาที มีค่าเท่ากับ $0.067 \text{ cm}^3/\text{s}$

ค. จงเขียนกราฟระหว่างปริมาตรของแก๊ส H_2 ที่เกิดขึ้นกับเวลา

ข้อ 2 นำโลหะแมกนีเซียมมาทำปฏิกิริยากับสารละลายกรดไฮโดรคลอริก นำข้อมูลมาเขียนกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมวลของแมกนีเซียมกับเวลาได้ดังนี้

จงคำนวณหาอัตราการลดลงของ Mg ณ วินาทีที่ 20

วิธีทำ อัตราการลดลงของแมกนีเซียม ณ วินาทีที่ 20 = $\frac{\Delta \text{Mg}}{\Delta t}$

แทนค่า = $\frac{0.48 - 0.25 \text{ g}}{36 - 20 \text{ s}}$

จะได้ = $\frac{0.23 \text{ g}}{16 \text{ s}}$

ดังนั้น อัตราการลดลงของ Mg ณ วินาทีที่ 20 มีค่าเท่ากับ 0.0144 หรือ $1.44 \times 10^{-2} \text{ g/s}$

ข้อ 3 แก๊สไนโตรเจนไดออกไซด์ได้รับความร้อนจะเกิดการสลายตัว ดังสมการ $2\text{NO}_2 (\text{g}) \rightarrow 2\text{NO} (\text{g}) + \text{O}_2 (\text{g})$ ถ้าอัตราการสลายตัวของแก๊สไนโตรเจนไดออกไซด์ (NO_2) เท่ากับ $4.5 \times 10^{-5} \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$ อัตราการเกิดแก๊สออกซิเจน (O_2) จะเป็นเท่าใด

วิธีทำ $\frac{1}{2}$ อัตราการลดลงของ NO_2 = $\frac{1}{2}$ อัตราการเกิดของ NO = อัตราการเกิดของ O_2

ดังนั้น อัตราการเกิดของ O_2 = $\frac{1}{2}$ อัตราการลดลงของ NO_2

แทนค่า = $\frac{1}{2} (4.5 \times 10^{-5} \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s})$

จะได้ = $2.25 \times 10^{-5} \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$

ดังนั้น อัตราการเกิดแก๊สออกซิเจน (O_2) มีค่าเท่ากับ $2.25 \times 10^{-5} \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$

ข้อ 4 ปฏิกิริยาการเผาไหม้ของแอมโมเนียเป็นดังสมการ $4\text{NH}_3 (\text{g}) + 5\text{O}_2 (\text{g}) \rightarrow 4\text{NO} (\text{g}) + 6\text{H}_2\text{O} (\text{g})$ หากแอมโมเนีย (NH_3) มีอัตราการเผาไหม้เป็น $0.24 \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$ จงหาอัตราการเกิดน้ำ (H_2O)

วิธีทำ $\frac{1}{6}$ อัตราการเกิดของ H_2O = $\frac{1}{4}$ อัตราการเกิดของ NH_3

แทนค่า $\frac{1}{6}$ อัตราการเกิดของ H_2O = $\frac{1}{4} (0.24 \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s})$

= $\frac{1}{4} \times 6 (0.24 \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s})$

จะได้ = $0.36 \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$

ดังนั้น อัตราการเกิดน้ำ (H_2O) มีค่าเท่ากับ $0.36 \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$

แบบทดสอบหลังเรียน
ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1 ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ข้อสอบจำนวน 10 ข้อ

*****

คำชี้แจง ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย x ข้อที่ถูกที่สุดลงในกระดาษคำตอบ

คำชี้แจง ใช้ข้อมูลต่อไปนี้ตอบคำถามข้อ 1 – 2

การทดลองครั้งหนึ่งใช้สาร A และสาร B อย่างละ 10 กรัม ทำปฏิกิริยาเคมีกัน ปฏิกิริยาสิ้นสุดลงในเวลา 5 นาที หลังจากสิ้นสุดปฏิกิริยาพบว่า มีสาร A เหลืออยู่ 4 กรัม สาร C เกิดขึ้น 14 กรัม และเกิดก๊าซ D จำนวนหนึ่ง

ข้อสรุปเกี่ยวกับอัตราการเกิดปฏิกิริยาของสารต่าง ๆ เป็นดังนี้

1. อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีของสาร A เท่ากับ 0.8 กรัม / นาที
2. อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีของสาร B เท่ากับ 2.0 กรัม / นาที
3. อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีของสาร C เท่ากับ 2.8 กรัม / นาที

1. ข้อสรุปใดถูกต้อง

- ก. ข้อ 1 และ 2
- ข. ข้อ 1 และ 3
- ค. ข้อ 2 และ 3
- ง. ข้อ 1, 2 และ 3

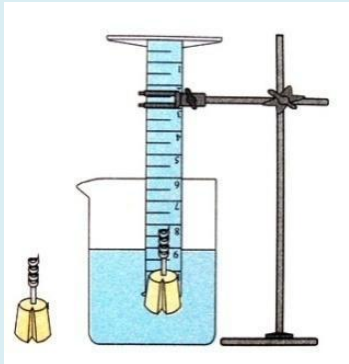
2. อัตราการเกิดปฏิกิริยาของสาร D เท่ากับ กี่กรัม/นาที

- ก. 1.2
- ข. 0.8
- ค. 0.6
- ง. 0.4

คำชี้แจง ใช้ข้อมูลต่อไปนี้ตอบคำถามข้อ 3 – 4

จากผลการทดลองวัดปริมาตรแก๊ส H_2 ที่เกิดขึ้น ณ เวลาต่างๆที่ผ่านพ้นไป เมื่อใช้ลวด Mg ทำปฏิกิริยากับสารละลาย HCl ในกระบอกตวงได้ข้อมูลดังนี้

ปริมาตรแก๊ส H_2 (cm^3)	เวลา (s)
5	30
10	65
15	100
20	155

3. ถ้าต้องการเก็บแก๊สไฮโดรเจนเพิ่มอีก 5 cm^3 คือจากปริมาตร 25 cm^3 เป็น 30 cm^3 คาดว่าจะต้องเสียเวลาเพิ่มขึ้นอีกเท่าใด เมื่ออัตราการเกิดปฏิกิริยายังมีแนวโน้มเช่นนี้อีกต่อไป

ก. ไม่เกิน 30 วินาที

ข. ไม่น้อยกว่า 85 วินาที

ค. 55 วินาที

ง. 70 วินาที

4. อัตราการเกิดปฏิกิริยา H_2 มีค่าเท่าใด

ก. $25 / 225\text{ cm}^3/\text{s}$ ข

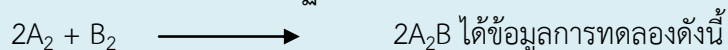
. $20 / 155\text{ cm}^3/\text{s}$

ค. $15 / 100\text{ cm}^3/\text{s}$

ง . $5 / 30\text{ cm}^3/\text{s}$

คำชี้แจง ใช้ข้อมูลต่อไปนี้ตอบคำถามข้อ 5 – 6

ข้อมูลการทดลองเผาไหม้สารในภาชนะปิด มีปฏิกิริยาเกิดขึ้นดังสมการ

สารตั้งต้นที่เหลือ		สารผลิตภัณฑ์ที่เกิด	เวลาที่ใช้
A_2 (mol)	B_2 (mol)	A_2B (mol)	(s)
2.0	1.0	0	0
1.6	0.8	0.4	10
1.2	0.6	0.8	25
0.8	0.4	1.2	55
0.6	0.3	1.4	80
0.4	0.2	1.6	110

5. อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีเฉลี่ยของ A_2B เป็นกี่ mol/s

ก. 1.25×10^{-2} ข

. 1.45×10^{-2}

ค. 1.75×10^{-2} ง

. 2.10×10^{-2}

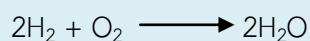

6. อัตราการเกิดปฏิกิริยาของ A_2B ระหว่างช่วงวินาทีที่ 0-10 และช่วงวินาทีที่ 55-58 ต่างกันกี่ mol/s

- ก. 3.70×10^{-2}
- ข. 3.20×10^{-2}
- ค. 2.70×10^{-2}
- ง. 2.10×10^{-2}

7. เชื้อเพลิงสะอาดชนิดหนึ่งที่สามารถใช้ในเครื่องยนต์ในอนาคคือ

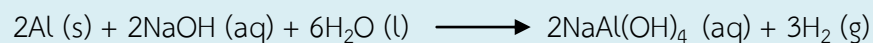

เมื่อความเข้มข้นของ O_2 มีอัตราการลดลงเป็น $0.23 \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$ อัตราการเพิ่มขึ้นของความเข้มข้นของ H_2O จะเป็นเท่าใด

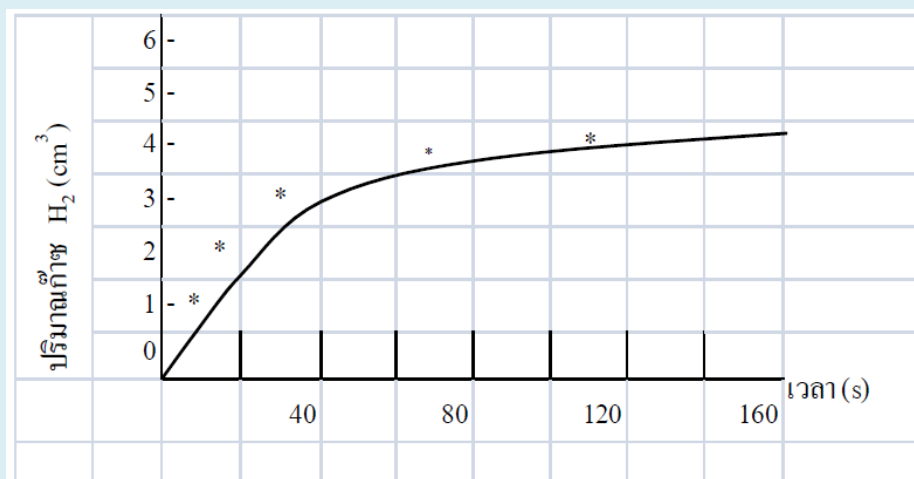
- ก. $0.64 \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$
- ข. $0.56 \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$
- ค. $0.46 \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$
- ง. $0.23 \text{ mol/dm}^3 \cdot \text{s}$

คำชี้แจง ใช้ข้อมูลต่อไปนี้ตอบคำถาม 8 – 9

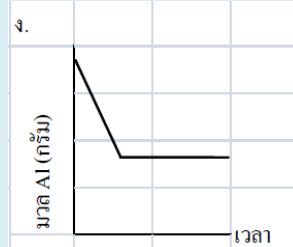
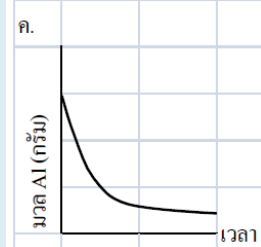
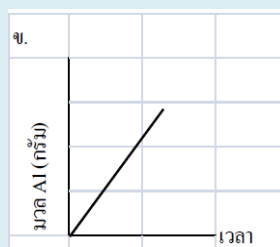
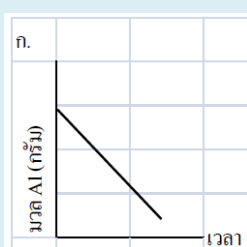
เมื่อนำแผ่นอลูมิเนียมทำปฏิกิริยากับสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ ได้ก๊าซไฮโดรเจน ดังสมการ

ความสัมพันธ์ระหว่างก๊าซ H_2 ที่เกิดกับเวลาได้ผลตามแผนภูมิที่แสดงดังนี้

8. เมื่อปล่อยให้เกิดปฏิกิริยาไปเรื่อยๆ จน Al ถูกใช้ในปฏิกิริยาหมดไป นำเอามวล Al มาเขียนแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์กับเวลา จะได้แผนภูมิมีรูปลักษณะอย่างไรต่อไป

9. อัตราการเกิดก๊าซ H_2 ณ วินาทีที่ 60 มีค่าประมาณกี่ cm^3/s

ก. 3.3×10^{-2}

ข. 2.5×10^{-2}

ค. 1.7×10^{-2}

ง. 1.2×10^{-2}

10. อัตราการเกิดน้ำเท่ากับ 0.56 mol/s จากปฏิกิริยา $2O_3(g) + 3N_2H_4(g) \longrightarrow 6H_2O(l) + 3N_2(g)$ อัตราการลดลงของแก๊ส O_3 ควรเป็นเท่าใด

ก. 5.40 mol/s

ข. 0.19 mol/s

ค. 0.17 mol/s

ง. 0.68 mol/s

กระดาษคำตอบ แบบทดสอบหลังเรียน
ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 4 ความเข้มข้นของสารกับอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

ชื่อ - สกุล.....เลขที่.....
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ..... วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบในแบบทดสอบแล้วทำเครื่องหมาย X ลงในข้อที่ถูกต้องที่สุด

ข้อ	ก	ข	ค	ง
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				

คะแนน	หลังเรียน
เต็ม	10
ได้	

ดูเฉลยด้านหลัง...นะครับ

เฉลยแบบทดสอบก่อน – หลังเรียน
ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1 ความหมายของอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

*****

คำชี้แจง ให้นักเรียนตรวจคำตอบในแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนจากการเฉลยคำตอบดังนี้

ก่อนเรียน

ข้อ	ตัวเลือกถูก
1	ข
2	ก
3	ง
4	ง
5	ค
6	ค
7	ข
8	ค
9	ง
10	ค

หลังเรียน

ข้อ	ตัวเลือกถูก
1	ค
2	ง
3	ข
4	ก
5	ข
6	ข
7	ค
8	ค
9	ก
10	ข

การทดสอบหลังเรียนเป็นการวัดผลสัมฤทธิ์ว่านักเรียนศึกษาแล้ว มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาเพียงใด

- ✓ ถ้านักเรียนได้คะแนนน้อยกว่า 5 คะแนน ไม่ต้องเสียใจ ให้นักเรียนเริ่มศึกษาเนื้อหาใหม่ตั้งแต่ต้นอีกครั้ง
- ✓ ถ้านักเรียนได้คะแนน 5-7 คะแนน แสดงว่านักเรียนผ่านเกณฑ์ให้ศึกษาเรื่องต่อไป
- ✓ ถ้านักเรียนได้คะแนนตั้งแต่ 8-10 คะแนน แสดงว่านักเรียนผ่านเกณฑ์และอยู่ในระดับดีเยี่ยม ให้ศึกษากรอบต่อไปได้ และให้รักษามาตรฐานที่ดีเยี่ยมไว้....นะครับ

เอกสารอ้างอิง

สถาบันกวดวิชาติวเตอร์พอยท์. Ultra Chemistry สรุปเคมี มัธยมปลาย. กรุงเทพฯ : กรีนไลฟ์ พรินติ้ง เฮ้า, 2558.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. หนังสือเรียนรายวิชาเพิ่มเติม เคมี เล่ม 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2554.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. คู่มือครูรายวิชาเพิ่มเติม เคมี เล่ม 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2554.

สมพงศ์ จันทร์โพธิ์ศรี. คู่มือเตรียมสอบเคมี ม.4-5-6 สารการการเรียนรู้พื้นฐานและเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ : ไฮเอ็ดพับลิชชิง, มปป.

สำราญ พุกษ์สุนทร. คู่มือสารการการเรียนรู้พื้นฐานและเพิ่มเติม กลุ่มสารการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เคมี ม.5 เล่ม3. กรุงเทพฯ : พ.ศ.พัฒนา, มปป.

สุทัศน์ ไตรสถิตวร และคณะ. คู่มือเตรียมสอบ A-NET และเข้ามหาวิทยาลัยในระบบรับตรงทุกแห่ง เคมี. กรุงเทพฯ : ไฮเอ็ดพับลิชชิง, มปป.

